

Uskonnonvapauskomiteanmietintö Suomen evankelisluterilaisen kirkon kannalta

Teologinen aikakauskirja 6/2001
Ilkka Kantola

Julkaisija: Helsinki. Teologinen julkaisuseura, 1896- .
Sarja: Teologinen aikakauskirja 6/2001. 106. vuosikerta.
ISSN 0040-3555. s. 506-511.

Verkkojulkaisu: 2002

Tämä aineisto on julkaistu verkossa oikeudenhaltijoiden luvalla. Aineistoa ei saa kopioida, levittää tai saattaa muuten yleisön saataviin ilman oikeudenhaltijoiden lupaa. Aineiston verkko-osoitteeseen saa viitata vapaasti. Aineistoa saa selata verkossa. Aineistoa saa opiskelua, opettamista ja tutkimusta varten tulostaa omaan käyttöön muutamia kappaleita.

Helsingin yliopiston opiskelijakirjasto - www.opiskelijakirjasto.lib.helsinki.fi - opi-info@helsinki.fi

Uskonnonvapauskomitean mietintö Suomen evankelisluterilaisen kirkon kannalta

ILKKA KANTOLA

YLEISTÄ

Uskonnonvapauskomitean ehdotus uudeksi uskonnonvapauslaiksi vastaa pääpiirteissään niitä odotuksia ja toiveita, joita Suomen evankelisluterilainen kirkko on asettanut uskonnonvapauslain uudistamiselle. Laajan mietinnön perusteluja lukiessa muodostuu kuva, että uuden uskonnonvapauslain valmistelu on perustunut uskonnon kulttuurisen ja eettisen merkityksen syvälliseen ymmärtämiseen sekä yhteiskunnan vakauden että yksilön sisäisen eheyden kannalta. Uskonnon myönteisen merkityksen syvälinen ymmärtäminen on tehnyt mahdolliseksi ajatella uskonnon harjoittamista yksilön oikeutena.

Yksittäistä kansalaista koskeva uskonnonvapaus ei tarkoita pelkästään sitä, että hänellä on oikeus erota uskonnollisesta yhdyskunnasta. Komitean ehdotus sisältää ajatuksen, että uskonnon vapaus tarkoittaa myös oikeutta harjoittaa sitä uskontoa, jota haluaa. Komitean näkemys on, että yksilön uskonnonvapaus voi toteutua uskonnollisen yhdyskunnan ulkopuolella tai yhtä hyvin myös uskonnollisen yhdyskunnan piirissä. Uskonto ja vapaus eivät hahmotu toistensa vaihtoehtoina vaan vapaaehtoinen uskonnon harjoittaminen ymmärretään osaksi vapaan ihmisen elämää.

Uskonnonvapauskomitean ehdotuksen keskeisiä tausta-ajatuksia on vähentää asioiden säätämistä lain tasolla ja varoa valtion puuttumista sellaisiin asioihin, joita voidaan pitää uskonnollisten yhdyskuntien sisäisinä asioina. Lain valmistelussa komitea on niinkään tähdännyt uskonnonvapauslainsäädännön

sujuvuuteen. Tämä on merkinnyt säädösten pysyttämistä verrattain yleisellä tasolla siten, että säädöksiä ei ole kirjoitettu jokaista mahdollista kuviteltavissa olevaa poikkeustilannetta varten. Lisäksi komitea on pyrkinyt välttämään sellaisten säädösten kirjoittamista uskonnonvapauslakiin, jotka ovat jo säädöksinä olemassa muussa lainsäädännössä.

USKONNONOPETUS

Yhteiskunnallisesti merkittävänä on pidettävä uskonnonvapauslakiehdotuksen 8 §:n viittausta, jossa todetaan, että oikeudesta saada uskonnonopetusta säädetään erikseen. Uskonnonvapauslain uusimisen yhteydessä komitea ehdottaakin muutokset perusopetuslakiin ja lukiolakiin uskonnonopetuksen osalta. On merkillepantavaa, että nimenomaan uskonnonvapauslaissa lähtökohdaksi otetaan oppilaan oikeus saada uskonnonopetusta. Perusopetuslakiin ja lukiolakiin esitetään eräitä muutoksia, joista merkittävin on terminologinen muutos. Voimassaolevassa laissa puhutaan "oppilaan oman tunnustuksen mukaisesta opetuksesta". Ehdotetussa uudessa laissa käytetään nimitystä "oppilaan oman uskonnon opetus". Perusteluissaan komitea toteaa, että tämä terminologinen muutos ei edellytä uskonnonopetuksen nykyisten sisältöjen muuttamista.

Evankelisluterilaisen kirkon kannalta ehdotetut perusopetuslain ja lukiolain säädökset säilyttävät kutakuinkin nykyisen tilanteen, jossa kirkkoon kuulu-

van oppilaan velvollisuutena on osallistua evankelisluterilaiseen uskonnonopetukseen. Kun uskonnonopetuksen sisältöihin ei edellytetä muutoksia, voidaan kirkon piirissä olla tyytyväisiä siitä huolimatta, että uskonnonopetuksen nimessä ei enää mainita sanaa tunnustus.

Uskonnonvapauskomitean julkistettua mietintönsä on eräissä puheenvuoroissa kannettu huolta tunnustuksellisen uskonnonopetuksen asemasta. Ehdotusten on nähty merkitsevän sitä, että eräs historian jakso uskonnonopetuksessa on päättymässä. Komitean ehdotukset ovat joidenkin mielestä merkinneet, että uskonnonopetusta ollaan muuttamassa syvällisellä tavalla sisältöjensä puolesta. Asiasta päättävien suuntaan on esitetty voimakkaita vetoamuksia tunnustuksellisen uskonnonopetuksen säilyttämiseksi maan opetustoimen piirissä.

Uskonnonvapauskomitean mietintöön sisältyvä ainoa eriävä mielipide koskee niinkään uskonnonopetuksen asemaa. Eriävässä mielipiteessä tuodaan esiin kanta, jonka mukaan oppilaan oman uskonnon opetukseen osallistuminen on tulkittava uskonnonharjoitukseksi. Perustuslain ja ihmisoikeussopimusten mukaan ketään ei voi velvoittaa harjoittamaan uskontoa vastoin vakaumustaan. Tästä syystä uskonnonopetuksen tulisi olla oppilaalle vapaaehtoista.

Uskonnonvapauskomitea näyttää löytäneen suomalaisen yhteiskuntaan hyvin sopivan ratkaisun ottaessaan käyttöön käsitteen "oppilaan oman uskonnon opetus". Uskonnonopetus toimii tällöin eräänlaisen kotiseutuperiaatteen pohjalta siten, että opetuksessa painottuu se uskonto, jota oppilas itse tai hänen vanhempansa lähinnä katsovat harjoittavansa silloin, kun harjoittavat uskontoa. Tältä pohjalta rakentuva uskonnonopetus tukee oppilaan henkistä, eettistä ja hengellistä kehitystä johdonmukaisella tavalla ja auttaa häntä jäsentämään maailmaansa ehyenä kaisen pirstoutuneisuuden keskellä. Uskonnonopetuksen voi sanoa antavan lisäaineeksi nimenomaan oppilaan oman uskonnon harjoittamiseen. Mutta tämä ei merkitse sitä, että oppilas yhteiskunnan toimin velvoitettaisiin uskonnon harjoittamiseen vastoin vakaumustaan.

Perustuslain 11 §:n mukaan "kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen". Perustuslain sisältäessä tällaisen säädöksen on selvää, ettei yhteiskunta voi lailla velvoittaa ketään osallistumaan sellaiseen uskonnonopetukseen, joka on uskonnon harjoittamista. Siksi on järkevää olla vaatimatta paluuta aikaan, jolloin

uskonnonopetus maassamme oli vahvasti tunnustuksellista ja suurelta osin uskonnon harjoittamista. Perustuslain 11 §:n valossa näyttää siltä, että tunnustuksellinen uskonnonopetus voisi olla yhteiskunnan koulutoimissa vain vapaaehtoisena oppiaineena.

USKONNONOPETTAJAN KELPOISUUS

Uskonnonvapauskomitean mietinnössä on lyhyt viittaus siihen, että uskontokuntaan kuulumattomien kohdalla erivapausmenettely tunnustuksellista uskonnonopetusta varten poistuisi uuden uskonnonvapauslain tullessa voimaan. Taustalla on ajatus, että opettaja on joka tapauksessa sidottu opetussuunnitelmaan. Oppilaan oman uskonnon opetuksen kohdalla opettajan virkavelvollisuutena on antaa kyseisen aineen opetussuunnitelman mukaista opetusta. Nykyinen menettely, jossa opetusministeriö anomuksesta asianomaisen hiippakunnan tuomiokapitulin lausunnon saatuaan myöntää erivapauden, poistuisi käytöstä tarpeettomana.

Erivapausmenettelyn poistuminen herättää eräitä kysymyksiä. Olisiko tulevaisuudessa mahdollista, että kristillisen uskonnollisen yhdyskunnan jäsen voisi antaa oppilaan oman uskonnon opetusta islaminuskoisille oppilaille? Voisiko muslimi toimia uskonnonopettajana oppilaille, joille on opetettava evankelisluterilaista uskontoa oppilaiden omana uskontona? Komitean esityksen perusteella tämä näyttäisi olevan mahdollista. On vaikea arvioida, kuinka todennäköisesti tällaiset tilanteet konkretisoituisivat käytännössä lähivuosina. Tällä hetkellä kysymys on lähinnä teoreettinen. Joka tapauksessa ajatus näyttää olevan se, että uskonnonopetuksen tulee nousta ensisijaisesti opetussuunnitelmista eikä opettajan omasta uskonnosta. Tämä ei poista sitä tosiasiaa, että opettajan oma uskonto voi olla merkittävä apu uskonnonopetuksessa silloin, kun se on sama kuin oppilaiden oma uskonto.

USKONNON HARJOITTAMISEN RAJAT

Välimietinnössään (lokakuu 1999) uskonnonvapauskomitea ehdotti, että uuteen uskonnonvapauslakiin ei enää otettaisi nykyisen lain 1 §:ssä olevaa rajoituslauseketta, jonka mukaan uskontoa voidaan harjoittaa julkisesti ja yksityisesti, mikäli lakia tai hyviä tapoja ei loukata. Välimietinnöstä antamassaan lausunnossa (marraskuu 1999) kirkolliskokous totesi, että sen mielestä laki ja hyvät tavat ovat mielekkäitä ja tar-

peellisiä käsitteitä uskonnonvapauden yhteydessä. Lisäksi kirkolliskokous totesi, että uudessa laissa tulisi olla säädökset siitä, että uskonnollinen yhdyskunta voidaan lakkauttaa, jos se uskonnon harjoituksessaan loukkaa lakia ja hyviä tapoja.

Arvioidessaan uskonnonvapauskomitean varsinaista mietintöä ja kuullessaan valmistelutyössään komitean jäseniä ja muita asiantuntijoita kirkolliskokouksen perustevaliokunta päätyi siihen, että tällaisen kannanoton toistaminen ei olisi enää tarpeen. Erillinen säännös siitä, että uskonnon harjoittaminen ei saa loukata lakia, on nähtävästi turhaa päällekkäistä säätämistä. Lakia on noudatettava ilman eri kehoitusta. Viittaaminen hyviin tapoihin arviointiperustana synnyttäisi monia vaikeasti vastattavia kysymyksiä moniarvoisessa ja monikulttuurisessa yhteiskunnassa. Ei ole itsestään selvää, että suomalaisilla on yhteinen käsitys siitä, millä tavalla käsite "hyvät tavat" olisi määriteltävä.

USKONNOLLISEEN YHDYSKUNTAAN KUULUMINEN

Välimietinnössään uskonnonvapauskomitea esitti, että uuteen uskonnonvapauslakiin ei enää sisältyisi kieltä kuulua samanaikaisesti useampaan kuin yhteen uskonnolliseen yhdyskuntaan. Lausunnossaan kirkolliskokous ilmoitti pitävänsä välttämättömänä, että uusi uskonnonvapauslaki ei mahdollista kuulumista samanaikaisesti useampaan uskonnolliseen yhdyskuntaan. Tätä näkemystä kirkolliskokous perusteli uskonnollisen vakauksen kokonaisvaltaisuudella.

Lausunnossaan komitean varsinaisesta mietinnöstä kirkolliskokous on hyväksynyt komitean esityksen, että lain tasolla ei tarvitsisi kieltää kuulumista useampaan kuin yhteen uskonnolliseen yhdyskuntaan. Uskontokuntaan kuulumisen ehdoista päättäminen voisi jäädä uskontokuntien sisäiseksi ja niiden keskinäiseksi asiaksi.

Esitetty muutos on yksi uskonnonvapauslain uudistamisen merkittäviä seurauksia. Muutos tässä tulee merkitsemään tärkeää haastetta erityisesti kirkkojen ja muiden kristillisten uskonnollisten yhdyskuntien keskinäiselle ekumeeniselle työskentelylle. Koska työskentely on ilmeisen vaativaa ja aikaa vievää, esitti kirkolliskokous lausunnossaan, että komitean ehdottamaa kolmen vuoden siirtymäaikaa olisi pidennettävä viiteen vuoteen.

Uskonnonvapauskomitean välimietinnön käsitely ja varsinaisen mietinnön käsitely välillä Suo-

men evankelisluterilainen kirkko on edennyt Porvoon sopimuksen periaatteiden soveltamisessa kirkolliseen säännöstöön. Porvoon sopimuksen soveltamisen myötä kirkkomme on jo tehnyt päätöksen, että henkilö voi samanaikaisesti olla esimerkiksi sekä Englannin anglikaanisen kirkon että Suomen evankelisluterilaisen kirkon jäsen. Näin Suomen evankelisluterilainen kirkko on käytännössä ottanut sen kannan, että henkilö Veijoissakin tapauksissa kuuluu samanaikaisesti useampaan kuin yhteen uskonnolliseen yhdyskuntaan. Pitäytyminen nyt voimassa olevassa uskonnonvapauslaissa olevan kiellon kannalla vaikeuttaisi Porvoon sopimuksen soveltamista.

LAPSEN USKONNOLLISEN ASEMAN MÄÄRÄYTYMINEN

Voimassa olevassa laissa alle 18-vuotias kuuluu samaan uskonnolliseen yhdyskuntaan kuin vanhempansa. Vanhempien erotessa uskontokunnasta eroaa lapsikin. Jos vain toinen vanhemmista kuuluu uskontokuntaan, voivat vanhemmat sopia lapsen uskonnollisesta asemasta. Elleivät vanhemmat tällaisessa tilanteessa tee sopimusta, määräytyy lapsen uskonnollinen asema äidin mukaan, kuitenkin niin, että uskonnollisen yhdyskunnan jäseneksi liittäminen edellyttää aktiivisuutta huoltajilta/äidiltä. Aktiivisuuden puuttuessa lasta ei liitetä minkään uskontokunnan jäseneksi.

Kirkolliskokouksen mielestä uskonnonvapauden toteutuminen edellyttää, että huoltajat voivat päättää lapsen uskonnollisesta asemasta. Lapsen uskonnonvapaus toteutuu parhaiten silloin, kun hänen kasvatuksestaan vastaavat saavat päättää myös hänen uskonnollisesta kasvatuksestaan. Vakaudella ja jatkuvuudella on tärkeä asema uskonnollisessa kasvatuksessa ja kehityksessä. Kaste on paitsi kirkon pyhä toimitus myös uskontokunnan jäseneksi ottamisen tapahtuma. Kasteeseen liittyy kiinteästi ajatus kristillisestä kasvatuksesta, joka kastetulle myöhemmin annetaan vanhempien, kummien ja uskonnollisen yhdyskunnan toimesta.

Välimietinnöstä antamassaan lausunnossa kirkolliskokous yhtyi komitean ehdotuksiin, että tilanteissa, joissa lapsen huoltajat kuuluvat eri uskonnollisiin yhdyskuntiin tai jompikumpi huoltajista ei kuulu mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan, lapsen uskonnollisesta asemasta tulisi ensisijaisesti sopia ja lapsen uskonnollinen asema määräytyisi toissijaisesti äidin mukaan.

Varsinaisessa mietinnössään komitea on tällä kohdin muuttanut aikaisempaa ehdotustaan. Ehdotetun lain 4 §:n 1 momentin mukaan lapsen asema määräytyisi ensisijaisesti huoltajien tekemän sopimuksen mukaan. Toissijainen menettely olisi, että mikäli huoltajat eivät kykene sopimaan asiasta, lasta ei liitettäisi mihinkään yhdyskuntaan. Komitea on luopunut äidin merkityksestä lapsen uskontokunnan määräytymisessä.

Kirkolliskokouksen mielestä on perusteltua pitääytäy lainsäädännössä sillä kannalla, jolla komitea itsekin oli välimietinnössään. Siksi kirkolliskokouksen lausunnossa todetaan, että 4 §:n loppua olisi muutettava siten, että äidin merkitys lapsen uskontokunnan määräytymisen kannalta olisi ratkaiseva silloin, kun muuta perustetta uskontokunnan määräytymiselle ei ole. On merkille pantavaa, että tämä kirkolliskokouksen tekemä muutosehdotus ei merkitse, että äidin uskontokunta olisi määrävä tekijä kaikissa tapauksissa. Ehdotetun lain 4 §:n 1 momentin alkuosa varmistaa sen, että äidin uskontokunta ei ole määrävä tekijä siinä tapauksessa, että vanhemmat asuvat erillään ja lapsi asuu isänsä luona. Kirkolliskokouksen mielestä 4 § turvaa isän oikeudet riittävällä tavalla, vaikka loppuun tehtäisiinkin muutos, jonka perusteella äidin uskontokunta tulisi määräväksi tekijäksi eräissä ääritapauksissa.

Säännös, jonka mukaan lapsen uskonnollinen asema määräytyy äärimmäisessä tapauksessa äidin mukaan, ei ole tasa-arvoperiaatteen vastainen. Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluminen näkökulmasta komitean nyt ehdottama säännös merkitsisi, että uskonnottomuus nostetaan muita vahvempaan asemaan. Lapsi kirjautuisi uskonnollisen yhdyskunnan ulkopuolelle aina silloin, kun vanhemmat eivät kykene sopimaan asioista. Tällöin vanhemmista "voitaisi" aina se, joka ei kuuluisi mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan. Jossakin tapauksissa tämä säännös johtaisi tilanteeseen, jossa kolmihenkinen perheen jäsenen uskonnollinen asema olisi kaikilla eri: vanhemmat kuuluisivat eri uskonnolliseen yhdyskuntaan ja lapsi kirjautuisi uskonnottomaksi siinä tapauksessa, että vanhemmat eivät voi sopia. Miten turvattaisiin tämän lapsen johdonmukainen ja kestävä kasvatust?

4 §:n yhteyteen kirkolliskokous esitti lisättäväksi viittauksen siihen, että uskonnollisten yhdyskuntien oikeudesta saada tietoa niiden jäsenille syntyneistä tai adoptoiduista lapsista säädetään erikseen. Luterilaisen kirkon kannalta uskonnollisen yhdyskunnan jäseneksi ottaminen tapahtuu tavallisimmin

kasteen yhteydessä. Aloite kastetilaisuuden järjestämiseksi voi tulla lapsen vanhemmilta tai seurakunnalta. Jotta seurakunta voisi informoida vanhempia kastejuhlan käytännöistä ja muista menettelytavoista, olisi tarpeen, että seurakunnat saisivat väestörekisterin pitäjältä tiedon siitä, milloin seurakunnan jäsenille on syntynyt tai he ovat adoptoineet lapsen. Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin varmistaa se, että uskonnolliset yhdyskunnat saavat oman työnsä kannalta tarpeellista tietoa jäsentensä perheenlisäyksistä.

LAPSEN ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUDEN LAAJENTAMINEN

Voimassa olevan uskonnonvapauslain mukaan 15 vuotta täyttänyt voi huoltajan suostumuksella erota uskontokunnasta tai liittyä siihen. 15 vuotta täyttäneen ei ilman omaa suostumustaan tarvitse seurata vanhempiaan näiden muuttaessa uskontokuntaa.

Komitea esittää, että nykyisestä poiketen lapsen itsemääräämisoikeutta vahvistettaisiin siten, että 12 vuotta täyttänyt seuraisi vanhempiaan vain omalla suostumuksellaan näiden muuttaessa uskonnollista asemaansa. Kirkolliskokous yhtyi lausunnossaan komitean kantaan 12 vuotta täyttäneen itsemääräämisoikeuden lisäämisestä.

Kirkolliskokous esitti välimietinnöstä antamassaan lausunnossa lakimuutosta, jonka mukaan alaikäinen voisi huoltajan suostumuksella liittyä uskonnolliseen yhdyskuntaan tai erota siitä sen kalenterivuoden alusta, jolloin hän täyttää viisitoista vuotta. Pyrkimyksenä oli poistaa ongelma, joka syntyy silloin, kun kirkkoon kuulumaton rippikoululainen on 14-vuotias rippikouluryhmänsä konfirmaatiopäivänä eikä voi liittyä kirkkoon eikä siksi osallistua konfirmaatioon ryhmänsä mukana, ellei jompikumpi vanhemmista liity kirkkoon. Kirkolliskokous ei ottanut tätä asiakokonaisuutta esiin uudestaan lausunnossaan komitean varsinaisesta mietinnöstä.

USKONNOLLISESTA YHDYSKUNNASTA EROAMINEN

Välimietinnöstä antamassaan lausunnossa kirkolliskokous katsoi, että uskonnollisesta yhdyskunnasta eroamisesta tulee olla selkeät säännökset laissa. Edelleen todettiin, että kirkolliskokous vastustaa henkilökohtaisen ilmoituksen ja harkinta-ajan poistamista. Uskonnonvapauskomitea esittää mietinnössään,

että sekä harkinta-aika että vaatimus henkilökohtaisesta ilmoituksen tekemisestä poistetaan.

Valmistellessaan kirkolliskokouksen lausuntoa komitean varsinaisesta mietinnöstä perustevaliokunta päätyi asiantuntijoita kuultuaan siihen, että harkinta-ajan puolustamiselle ei ole riittäviä perusteita. Harkinta-ajan säilyttämisellä ylläpidettäisiin pahaa mieltä ja siitä nousevaa julkista keskustelua siitä, että joulukuussa eropäätöksen tehnyt joutuu maksamaan koko seuraavan vuoden kirkollisveron. Harkinta-ajan säilyttämisen perustelut osoittautuvat heikoksi myös siinä mielessä, että kirkosta eronnut henkilö voi milloin tahansa hyvin pienellä vaivalla palata takaisin kirkon jäseneksi. Uskonnollisesta yhdyskunnasta eroamisen harkinta-ajan vertaaminen esimerkiksi avioeropäätökseen liittyvään harkinta-aikaan ei tämän takia ole erityisen onnistunutta.

Kirkolliskokous piti kuitenkin tärkeänä, että henkilökohtaisen ilmoituksen pakollisuus säilytettäisiin laissa. Kirkolliskokouksen mielestä tätä menettelytapaa koskevaa säännöstä ei pidä ymmärtää kirkosta eroamisen vaikeuttamiseksi. Kyse on uskonnollisen vakaumuksen erityisluonteesta ja uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumisen kokonaisvaltaisuudesta. Kirkolliskokouksen mielestä henkilökohtainen eroamisenmenettely voi olla myös suoja vakaumuksen vastaista painostusta vastaan.

EHDOTUS HAUTAUSTOIMILAIKSI

Uskonnonvapauskomitean mietinnössä kokonaan uutta verrattuna välimietintöön on esitys hautaustoimilaiksi. Komitea toteaa hautaustoimen periaatteessa kuuluvan yhteiskunnan tehtäviin ja että toimiala voisi sopia luontevasti kuntien hoidettavaksi. Käytännön syistä hautaustointia ei kuitenkaan ole järkevää siirtää yhteiskunnan hoidettavaksi.

Komitea antaa tunnustusta luterilaisten seurakuntien osaamiselle hautaustoimen alueella ja pitää perusteltuna, että nykyistä järjestelmää ei suuremmin muutettaisi. Uskonnonvapauslaista johtuen hautaustoimi on kuitenkin hoidettava niin, etteivät ihmiset uskonnollisen asemansa vuoksi joudu keskenään eriarvoiseen asemaan. Näistä syistä lakiin on otettu säädös seurakuntien velvollisuudesta perustaa riittävä määrä tunnistuksettomia hauta-alueita sekä säännös hautauksen maksuperusteiden yhdenmukaisuudesta.

Lakiin kirjattu säädös evankelisluterilaisen kirkon velvollisuudesta ylläpitää yleisiä hautausmaita on periaatteellisesti merkittävä. Kirkko nähdään lais-

sajulkisoikeudellisena yhteisönä, jolla on tiettyjä viranomaistehtäviä kuten hautaustoimi. Tämä tehtävä on kuulunut kirkolle perinteisesti. Utta on lähinnä se, että lain tasolla velvoitettaisiin seurakuntia huolehtimaan siitä, että halukkaalle varataan riittävä määrä tunnustuksettomia hauta-alueita. Toinen merkittävä uutuus on se, että laissa säädettäisiin siitä, että hautaamisen maksuperusteiden tulisi olla paikkakuntalaisille samat siitä riippumatta, ovatko he seurakunnan jäseniä vai eivät.

Molemmat muutokset aiheuttavat lisäkustannuksia seurakunnille. Hautaustoimilaisissa tämä on huomioitu 21 §:ssä, jossa todetaan, että valtio osallistuu hautausmaiden ylläpidosta aiheutuviin kustannuksiin siten kuin siitä erikseen säädetään. Mietinnön perusteluissa viitataan kirkon saamaan yhteisövero-osuuteen yhtenä mahdollisena valtion osallistumistapana.

Kirkolliskokouksessa kiinnitettiin huomiota siihen, että ehdotetut säännökset jättävät valtion osallistumisen markkamääräisen tason täysin jatkoneuvottelujen varaan. Siksi kirkolliskokous lausunnonsaan edellytti, että valtio osallistuisi riittävällä tavalla hautausmaiden ylläpidosta aiheutuviin kustannuksiin.

On todennäköistä, että säännös, jonka mukaan hautaamisen maksuperusteiden on oltava samat sekä kirkon jäsenille että niille, jotka eivät ole kirkon jäseniä, aiheuttaa hämmennystä seurakuntalaisten ja seurakunnan luottamushenkilöiden keskuudessa, kun laki tulee voimaan. Ainakin jotkut alkavat kysellä, mikä merkitys on kirkollisverolla, jos hautapaikan hinta on sama niillä, jotka ovat maksaneet kirkollisveron ja niillä, jotka eivät ole osallistuneet seurakunnan toiminnan rahoitukseen.

Hautaustoimikin kyseinen säännös sekä säännös valtion osallistumisesta hautaustoimen kustannuksiin näyttävät yhtäältä sisältävän ajatuksen, että kirkollisveroa kerätään muun toiminnan kuin hautaamisen rahoittamiseksi. Toisaalta joku voi uskonnonvapauden näkökulmasta kysyä, onko oikein, että yhden uskonnollisen yhdyskunnan jäsenet joutuvat jäsenmaksunsa kautta osallistumaan myös toisen uskonkunnan jäsenten hautauksesta syntyviin kustannuksiin.

Kansalaisten yhdenvertaisuuden kannalta on välttämätöntä, että valtiovalta selkeällä ja lakiin perustuvalla tavalla korvaa hautaamisesta aiheutuvat kustannukset ev.lut. kirkolle tai muulle hautaustoimen harjoittajalle kaikkien kansalaisten osalta. Komitean ajatusta voi näet tulkita niinkin, että evankelisluteri-

laiset seurakunnat ovat keskeinen alihankkija, joka tuottaa valtiolle yhteiskunnan hautauspalvelut laadukkaasti ja edullisesti.

Seurakuntien keräämillä kirkollisveroilla eli jäsenmaksuilla rahoitettaisiin jatkossakin seurakuntien omaan jäsenistöön kohdistuvaa, hautaustoimeen liittyvää toimintaa, joka ilmenee esimerkiksi sakraaliltilojen rakentamisena ja ylläpitämisenä, hautaus-toimittuksina ja muistotilaisuuksina sekä muuna hautaamisen valmisteluna ja omaisten henkisenä ja hengellisenä tukemisena. Uskonnonvapauskomitea olisi voinut esittää säännöstä kaikilta kansalaisilta perittävästä hautaus-toimen maksusta, josta saatavat varat olisi tuloutettu niille toimijoille, jotka maassa hoitavat hautaus-toimintaa. Tätä ilmeisesti pidettiin liian byrokraattisena ja kustannuksiltaan kalliina ratkaisuna.

Kirkolliskokouksen mielestä komitean ehdottama 50 vuoden hautausmaan rauhoitusajaksi saattaa olla liian lyhyt. Lausunnossaan kirkolliskokous esitti, että hautausmaan rauhoitusajan tulisi olla 100 vuotta.

Vainajan tuhkan käsittelystä ei voimassa olevassa lainsäädännössä ole juuri mitään säädöksiä. Uskonnonvapauskomitea on kirjoittanut joitakin tarkoituksenmukaisia säädöksiä ehdotukseen hautaus-toimilainiksi. Kirkolliskokous piti ongelmallisena ajatusta, että tuhkan levittämisoikeus olisi maa- ja vesialueiden käytön osalta rinnastettavissa ns. jokamiehen oikeuteen. Kirkolliskokous esitti, että tuhkan sirotteleminen muualle kuin hautausmaalle säädettäisiin luvanvaraiseksi. Tämä turvaisi vainajan kunnioittamisen periaatteen ja ehkäisisi myös mahdollisia omaisten välisiä kiistoja.

LOPUKSI

Uskonnonvapauslain uudistus on tarpeen ja nyt tehdyt ehdotukset ovat pitkälti oikeansuuntaiset. Merkittävää on positiivisen uskonnonvapauden käsitteen ottaminen lähtökohdaksi. Tärkeätä on 12-vuotiaan itsemääräämisoikeuden laajentaminen ja viittaukset koululakeihin, joissa uskonnonopetuksen pakollisuus säilyisi. Keskeiset ongelmat liittyvät lapsen uskonnollisen aseman määräytymiseen sekä seurakuntien velvollisuuteen toimia hautaus-toimen hoitajana tasavertaisesti kaikkien kansalaisten osalta. Viimeksi mainittu tehtävänanto ja ehdotettu säännös valtion osallistumisesta hautaus-toimen kustannuksiin asettavat valtiovalle vahvan moraalisen velvoitteen laatia yhdessä ev.lut. kirkon kanssa järjestelmä, joka riit-

tävällä tavalla takaa sen, että kirkon jäsenet eivät tule kohdelluksi epäoikeudenmukaisesti osallistuessaan kirkollisverojen kautta seurakunnan toiminnan ylläpitämiseen.